

DOI 10.36074/logos-19.03.2021.v3.06

РЕФЛЕКСІЇ КОНЦЕПТУ «ВІДЧУЖЕННЯ» У ПРАЦЯХ ФІЛОСОФІВ- ЕКЗИСТЕНЦІАЛІСТІВ

ORCID ID: 0000-0002-8697-3211

Гончарова Ольга Сергіївна

кандидат історичних наук, доцент, доцент зав. кафедри історії України
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

ORCID ID: 0000-0003-2225-3685

Брагіна Тетяна Михайлівна

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри народної хореографії
Харківська державна академія культури

ORCID ID: 0000-0002-6213-5723

Брагін Юрій Анатолійович

кандидат культурології, доцент, доцент кафедри культури, спорту і туризму
*Харківський національний технічний університет сільського господарства
ім. Петра Василенка*

УКРАЇНА

Складні соціальні трансформаційні процеси в економіці, політиці та духовній сфері, що відбуваються у сучасному суспільстві, актуалізують інтерес до осмислення проблеми відчуження засобами філософського пізнання. Дослідження проблеми відчуження має поважну історико-філософську традицію. Учені, починаючи з часів античності, намагалися дати пояснення цього феномену. До його потрактування звертаються й філософи-екзистенціалісти (Ж.-П. Сартр, А. Камю, К. Ясперс, М. Гайдеггер, М. Бердяєв).

На думку Ж.-П. Сартра, свобода індивіда проявляється не в тому, щоб поставити мету, а в тому, щоб зробити вибір. Початковий вибір здійснюється індивідом несвідомо з першої миті появи на світ. Під час подальшого життя, якщо людина ставить перед собою мету, яка йде в розріз з початковою, то вона, приречена на невдачу: «Ми є свобода, яка обирає, однак ми не обираємо бути вільними; ми приречені на свободу» [1]. При цьому свобода, в первинному своєму змісті, знищується. Початковий вибір, який іде врозріз з сумнівними бажаннями людини й не дозволяє їй розвивати свою особистість, означає тотальне відчуження індивіда. Це знаходить відображення в такому індивідуальному стані людини, як самотність, почуття екзистенціальної покинутості, ворожості світу, втраті зв'язку з ним, в покинутості Богом, безглуздість свого існування, відчуженні у міжособистісних стосунках.

А. Камю вважає, що людство перебуває в стані відчуження, з якого немає ніякого виходу. Світоглядні, сенсожиттєві пошуки – ключова форма прояву відчуження. У такому потрактуванні є поняття про апріорну визначеність людської суті, норми людського буття. Є певна універсальна норма, живучи в рамках якої, людина діє за природою своєю. Виходячи за межі цієї норми, вона починає втрачати свої людські риси. Оточення людини може не помічати її відчуження, демонструючи байдужість, яка може підсилити відірваність від навколишнього світу та людей, відчуття непотрібності оточуючому світу. Людина, за словами філософа, не може пізнати навіть саму себе: «Нічим не заповнити рову між достовірністю мого існування і змістом, який я намагаюся йому надати. Я назавжди відчужений від самого себе». «Повстання людини проти своєї долі і проти всього всесвіту виливається» [2] в духовний протест –

«метафізичний бунт», що здійснюється в ім'я людської солідарності та людської природи перед обличчям ірраціонального світу.

К. Ясперс виступив проти відчуження, гаряче переконував сучасників в своєму розумінні того, що людина не може досягти справжнього буття на самоті, через зречення і відхід із суспільства. Його можна досягти лише в справжньому спілкуванні «без кордонів» з іншими людьми. Під свободою у політичному сенсі філософ розуміє «... участь всіх громадян у волевиявленні цілого, доступ для них до знання та діяльності ...» [3]. Йому було зрозуміло, що немає абсолютно надійного механізму, який міг би гарантувати наявність свободи. Важливим для захисту свободи мислитель вважав: а) політичну освіту і виховання народу; б) його участь у вирішенні конкретних завдань політичного (суспільного) життя; в) організацію справжніх виборів; г) обмеження влади правом, тобто утвердження правової держави.

Виділяючи «дійсне» й «недійсне» в житті людини, М. Гайдеггер стверджує, що відчуження є невід'ємним атрибутом її життя, і пов'язує його з приреченістю людини взаємодіяти з речами. При цьому зазначається, що у разі виходу речей на перший план, життя набуває характеру недійсного, і, тим самим, призводить до відчуження [4]. Відчуження змушує людину тікати від навколишньої дійсності, однак усвідомлення відсутності основи свого існування викликає екзистенціальний жах перед Ніщо.

Соціальне життя вважає сферою відчуження, об'єктивації, регіоном знеособлених відносин і М. Бердяєв. Він протиставлення особи і суспільства. Правителі, схильні до диктату та тиранії, придушують свободу інших, при цьому утверджуючи її для себе та своїх прихильників. М. Бердяєв висловлює думку: «по-справжньому любить свободу той, хто утверджує її для іншого» [5]. Подолання відчуження досягається за допомогою любові, свободи, творчості, релігії, тобто всього того, що дозволяє людині віднайти осмисленість свого існування. Отже, джерелом свободи може бути лише людський дух, а не суспільство. Все що приходить від суспільства, поневолює людину, а все, що приходить від духу, звільняє.

Таким чином, у концепціях філософів-екзистенціалістів представлений особистісний підхід, що розглядає відчуження як індивідуально-внутрішнє розщеплення свідомості людини та через призму протиставлення самотності особистості індивіда та суспільства, яке протистоїть йому.

Список використаних джерел:

- [1] Сартр, Ж.-П. (1992). *Избранные произведения*. Москва: Издательство политической литературы.
- [2] Камю, А. (1990). *Бунтующий человек. Философия. Политика. Искусство*. Москва: Политиздат
- [3] Ясперс, К. (1991). *Смысл и назначение истории*. М.: Политиздат.
- [4] Хайдеггер, М. (2003). *Бытие и время*. Харьков: Фолио.
- [5] Бердяев, Н.А. (2018). *Царство Духа и царство Кесаря*. Москва: T8RUGRAM.